

Dub Máté¹

A dezinformáció terjesztésével szemben hozott európai uniós intézkedések vizsgálata²

Az EUvsDisinfo adatbázisának elemzése

Examination of European Union Measures Against the Spread of Disinformation

Analysis of the EUvsDisinfo Database

Absztrakt

A 21. század technológiai forradalma és a különböző online platformok gyors fejlődése társadalmunkat új biztonsági kihívások elé állította, amelyek között azonosíthatjuk az álhírek és a dezinformáció terjedését. Az orosz–ukrán háború során különösen felerősödtek ezek a problémák, hiszen a konfliktus az online térben is megjelenő dezinformációs kampányokkal párosult, amelyek céljai között azonosíthatjuk a társadalmi, politikai és katonai befolyásolást. Jelen tanulmány középpontjában az Európai Unió álhírekkel és dezinformációval szembeni szabályozási környezete és gyakorlati intézkedései, illetve mindezek hatékonyságának vizsgálata szerepel. Az empirikus vizsgálatok során az EUvsDisinfo platform adatainak automatizált elemzésével bemutatom a dezinformációs kampányok földrajzi, nyelvi és tematikus mintázatait, illetve a hamis narratívák mögött meghúzódó összefüggéseket. Az eredmények rávilágítanak, hogy a hamis információk terjesztése jól strukturált, tudatosan megtervezett narratívák köré szerveződik, amelyek jelentős geopolitikai és társadalmi következményekkel járhatnak, a jelenség sikerében pedig nem csupán technológiai

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: dub.mate@uni-nke.hu

² A kutatás a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-I-NKE-127 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

tényezők, hanem az emberi döntéshozatal és a médiafogyasztási szokások is meghatározó szerepet játszanak. Mindezek vonatkozásában a jövőbeni intézkedések tervezése során elengedhetetlen, hogy az EU és a tagállamok az eddigieknél nagyobb hangsúlyt helyezzen a társadalmi tudatosság növelésére, a médiaértés fejlesztésére, valamint az emberközpontú megközelítések integrálására is.

Kulcsszavak: dezinformáció, álhírek, Európai Unió, kiberbiztonság, EUvsDisinfo

Abstract

The technological revolution of the 21st century and the rapid development of various online platforms have confronted our society with new security challenges, among which the spread of fake news and disinformation can be identified. These problems have intensified particularly during the Russian–Ukrainian war, as the conflict has been accompanied by disinformation campaigns in the online sphere, aiming at social, political, and military influence. This study focuses on the European Union's regulatory framework and practical measures against fake news and disinformation, as well as on assessing their effectiveness. In the course of empirical research, I present the geographical, linguistic, and thematic patterns of disinformation campaigns, along with the underlying connections behind false narratives, through the automated analysis of data from the EUvsDisinfo platform. The results reveal that the dissemination of false information is organized around well-structured, deliberately planned narratives that may have significant geopolitical and societal consequences, with not only technological factors but also human decision-making and media consumption habits playing a decisive role in the phenomenon's success. In this regard, it is essential that, when designing future measures, the EU and its Member States place greater emphasis on raising public awareness, improving media literacy, and integrating human-centered approaches.

Keywords: disinformation, fake news, European Union, cybersecurity, EUvsDisinfo

Bevezetés

Az információs társadalom és a digitális technológiák robbanásszerű fejlődése a 21. században jelentős változásokat hozott mindennapi életünkben, beleértve az információkhoz való hozzáférés módját is. A közösségimédia-platformok, mint a Facebook, a Twitter, a TikTok vagy az Instagram, mára az információterjesztés elsődleges eszközeivé váltak. Noha ezek a felületek lehetőséget biztosítanak a gyors és széles körű kommunikációra, az információk valóságtartalmának ellenőrzése egyre nehezebb feladat. Az álhírek kifejezetten olyan információkat jelentenek, amelyek szándékosan hamisak vagy félrevezetőek, és céljuk a közvélemény manipulálása. A dezinformáció, habár szorosan összefügg az álhírekkel, szofisztikáltabb, szűkebb fogalom, amely magában foglalja a kifejezetten szándékosan félrevezető információ terjesztését is, többek között politikai, gazdasági, katonai vagy társadalmi célok elérése érdekében. A fogalmi elhatárolás szempontjából másik kategóriaként azonosíthatjuk a félretájékoztatást,

amikor szándékosság nem áll fenn, a tartalom megosztója pedig nincs tisztában az adott információ valótlanásával vagy félrevezető szándékával. Az álhírek (*fake news*) és így a dezinformáció terjedése összességében olyan kihívásokat jelent, amelyek súlyos társadalmi, politikai, katonai és gazdasági következményekkel járhatnak.³

A téma aktualitása

Kutatási témám aktualitásának szempontjából fontosnak tartom kiemelni, hogy a közösségi média révén ezek az információk szinte ellenőrizetlenül és gyorsan jutnak el széles közönségekhez, ami komoly veszélyt jelent a demokratikus intézmények működésére, a társadalmi bizalomra és a közéleti diskurzus minőségére.⁴ Az álhírek és a dezinformáció terjedésének problémája az elmúlt években különösen kiéleződött, amit jól mutatnak a világméretű események, mint például a korábbi, 2016-os választás az Amerikai Egyesült Államokban,⁵ vagy az elmúlt években a Covid-19-pandémia és az orosz–ukrán háború. A járvány idején elárasztották a közösségimédia-felületeket például az egészséggel, az oltásokkal és a vírus eredetével kapcsolatos álhírek, amelyek komoly hatással voltak a járványkezelés hatékonyságára és a társadalmi magatartásra.⁶ Hasonlóképpen, az orosz–ukrán fegyveres konfliktus során a dezinformáció az információs műveletek egyik központi eszközévé vált, amely a politikai célok elérésén túl hadászati és műveleti szinten is a katonai törekvések támogatását szolgálja, ami az információs hadviselés stratégiai jelentőségét mutatja a modern konfliktusokban.

A tudományos probléma megfogalmazása

Kutatásom tudományos problémájának középpontjában mindebből adódóan a dezinformációval szembeni fellépési lehetőségek állnak. Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) – különösen az orosz–ukrán háború 2022-es eszkalációja után – egyre határozottabb intézményi és szabályozási válaszokat fogalmazott meg e jelenség kezelésére. Ennek ellenére továbbra is hiányzik a dezinformációs tartalmak rendszerszintű, kvantitatív és tematikus feldolgozása, amely képes lenne feltárni azok szerkezeti mintázatait, kapcsolathálózatait és terjedési dinamikáját.

Az álhírekkel és a dezinformációval szembeni harc tehát nem csupán jogi és szabályozási kérdés, hanem társadalmi és kulturális kihívás is. A médiaértés, a kritikai gondolkodás és a digitális kompetenciák fejlesztése kulcsfontosságú a dezinformáció elleni védekezésben. Az uniós intézkedések hatékonyságának növelése érdekében elengedhetetlen, hogy a polgárok képzettek legyenek az információforrások kritikus értékeléséhez, és képesek legyenek felismerni a manipulációs technikákat.

³ WARDLE–DERAKHSHAN 2017; TANDOC Jr. et al. 2018.

⁴ FLETCHER–NIELSEN 2017.

⁵ ALLCOTT–GENTZKOW 2017.

⁶ European Commission [é. n. a].

Kutatási célkitűzések

Kutatásom célja, hogy átfogó képet nyújtson az EU által az álhírekkel és a dezinformációval szemben hozott gyakorlati intézkedések, kialakított keretrendszerek hatékonyságáról, valamint feltárja a dezinformációs kampányok szerkezeti és tematikus mintázatait. A kutatás az ismertetett társadalmi, politikai és biztonságpolitikai kihívásokra reagál, és a módszertani fejezetben részletezett adatelemzési technikák segítségével kívánja megvilágítani a vizsgált dezinformációs kampányok sajátosságait.

A szakirodalmi áttekintéssel céloim feltérképezni, hogy az EU által bevezetett szabályozási keretek hogyan járulhatnak hozzá a dezinformációs tartalmak elterjedésének visszaszorításához. Ennek kapcsán az empirikus kutatás eredményeinek szempontjából céloim a dezinformációs kampányok időbeli, tematikus és földrajzi eloszlásának vizualizálása, valamint ezek gyakorlati hasznosíthatóságának ismertetése.

Kutatásom központi, empirikus eleme a hamis információk tematikus klaszterekbe történő szerveződésének vizsgálata, ezzel céloim a narratívák szerkezeti feltérképezése az EUvsDisinfo adatbázisában rögzített dezinformációs esetek elemzésével. E tekintetben pedig elengedhetetlen a megjelenő kulcsszavak, témák és narratívák kapcsolódásának kiértékelése.

Továbbá elemzem a dezinformációs esetek országok és régiók szerinti megoszlását, valamint a cikkek nyelvi eloszlását annak fényében, hogy mely országok és nyelvi közösségek a leginkább kitéttek a manipulációs kísérleteknek. Ezen elemzés hozzájárulhat az európai és globális narratívák közötti különbségek jobb megértéséhez.

Összefoglalóan a céloim gráf- és adatelemzés eszközeivel azonosítani a dezinformációs kampányok struktúráját. Ennek segítségével nemcsak az ismétlődő mintázatok, hanem a kampányok esetleges „szezonális” vagy geopolitikai impulzusait is fel lehet tárni.

A dezinformáció elleni fellépési lehetőségek

A dezinformációval szembeni fellépésnek számtalan egyéni, csoportszinten meghatározható, állami vagy nemzetközi módja és lehetősége van, amelyek közé tartoznak a különböző *fact-checker* oldalak, az online felületek önszabályozó vagy kötelezettség-gekből adódó tevékenysége, a diverzált, tudatos felhasználói információfogyasztás, a különböző szakértői vagy állami felhívások, állásfoglalások, nemzeti vagy nemzetközi szabályozói környezet, az annak történő megfelelés vagy implementáció.

A következő alfejezetekben kutatásommal összhangban a dezinformáció terjedési mechanizmusainak és hatásainak ismertetése mellett szeretném külön bemutatni az európai uniós szabályozói és gyakorlati, a tagállami szabályozói és a platformok önszabályozási tevékenységére vonatkozó főbb jellemzőket, hatályos intézkedéseket.

A dezinformáció és az európai uniós szabályozás

Az EU felismerte az álhírek és a dezinformáció veszélyeit, és az elmúlt években számos intézkedést hozott ezek terjedésének visszaszorítása érdekében. Az EU szabályozási válsza több szinten valósul meg: egyrészt a jogi és politikai keretrendszerek kialakításával, másrészt a technológiai cégekkel, szakértői munkacsoportokkal való együttműködés révén, amely a digitális platformok felelősségét és átláthatóságát kívánja növelni.

A dezinformáció elleni fellépés összetett, többoldalú kihívás, amely különféle eszközök – technológiai platformok, nemzeti és uniós szintű szakpolitikai intézkedések, valamint média- és tényellenőrző szervezetek – bevonását követeli meg. Az utóbbi években a dezinformációs módszerek egyre kifinomultabbá váltak, miközben a károkozó szereplők köre jelentősen bővült. Mindezek hatására az EU a politikai és szabályozási folyamatait felgyorsította, válaszul arra a fenyegetésre, amelyet a dezinformációs tevékenységek az EU és tagállamai demokratikus berendezkedésére jelentettek. E folyamat 2015-ben kezdődött, amikor az Európai Tanács először szólította fel az Európai Bizottságot arra, hogy konkrét intézkedéseket dolgozzon ki az uniós demokratikus folyamatokat érintő információs fenyegetések kezelésére. Ez a kezdeményezés közvetlenül összefüggött az ukrajnai konfliktussal, különösen a Krím 2014-es orosz annektálásával és a Kelet-Ukrajnában kirobbant háborúval. Akkoriban a dezinformációt elsősorban külső fenyegetésként értelmezték, főként orosz forrásokhoz köthetően. Ennek megfelelően 2015-ben létre is hoztak Brüsszelben egy stratégiai kommunikációs munkacsoportot az Európai Külügyi Szolgálaton belül, amelynek feladata az EU-t célzó orosz dezinformációs tartalmak azonosítása volt.⁷ A munkacsoport tevékenységével kapcsolatban részletesebb ismertetést a módszertani fejezet tartalmaz.

Az EU által a dezinformáció elleni fellépés jegyében kidolgozott eszközök közül legfontosabb volt a nagy digitális platformok bevonásával 2018-ban elfogadott úgynevezett dezinformáció elleni gyakorlati kódex (*Code of Practice on Disinformation*), amely alapvetően önszabályozó jellegű (*soft law*) megoldásként íródott. Célja többek között, hogy a digitális szolgáltatók önkéntesen vállalják az álhírek terjedésének megfékezését, például a hamis információk jelölésével, eltávolításával és a megbízható források előnyben részesítésével. A kódex alkalmazásának első szakasza azonban több hiányosságot is felszínre hozott, egyebek között elégtelen átláthatóságot, hiányos adatmegosztást, valamint korlátozott végrehajthatóságot.⁸ A 2018-as önszabályozó kódex hatékonyságának hiányosságai, valamint a Covid-19-világjárvány és az orosz-ukrán háború során tapasztalt, fokozódó dezinformációs kampányok együttesen világossá tették, hogy erősebb, átláthatóbb és számonkérhetőbb fellépésre van szükség az online térben. E problémák orvoslása érdekében 2022-ben egy új, megerősített változat készült el (*Strengthened Code of Practice on Disinformation*), amely – habár továbbra is alapvetően önszabályozó mechanizmus – már egy szélesebb jogszabályi kontextusba, különösen a 2022-ben elfogadott digitális szolgáltatásokról szóló uniós rendelet (Digital Services Act, a továbbiakban: DSA) által biztosított szabályozási keretrendszerbe illeszkedett. Ezáltal a korábbinál nagyobb mértékben ötvöződnek

⁷ COLOMINA SALÓ – PÉREZ-SOLER 2022.

⁸ European Commission [é. n. b].

a *soft law* és a jogilag kötelező erejű *hard law* elemek, amelyek révén a platformok felelősségvállalása, valamint a szabályok betartatásának eszközrendszere is jelentősen megerősödik. A DSA ezáltal fontos mérföldkövet jelent az online platformok szabályozásában abból a szempontból, hogy az új szabályozás kötelezővé teszi a nagy platformok számára az átláthatóságot, és lehetőséget biztosít a felelősség megállapítására az online felületeiken megjelenő tartalmak tekintetében, beleértve az álhírek terjedését. A szabályozás kötelezi továbbá a nagy platformokat, hogy jelentést készítsenek az álhírek terjedésének csökkentésére tett erőfeszítéseikről, és biztosítsák a felhasználók számára a tartalmak eredetének és a hirdetési átláthatóságnak a megismerését.⁹

A szabályozások körébe tartozik továbbá az EU-nak a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról szóló rendelete, amely az online platformok átláthatóságát hivatott növelni. Ez a rendelet különös hangsúlyt fektetett a politikai hirdetések szabályozására és a dezinformáció terjedésének korlátozására, kötelezve a platformokat, hogy tegyenek lépéseket a hamis információk terjesztésének megfékezése érdekében. Az intézkedés bevezetése óta több platform, mint például a Facebook és a Twitter, új szabályokat vezetett be, amelyek a hirdetések átláthatóságára és a dezinformáció elleni fellépésre vonatkoznak.¹⁰

Az EU stratégiájának központi gondolata, hogy a dezinformációval szembeni sikeres védelem csak multidiszciplináris, széles körű együttműködésben képzelhető el, amelyben a magánszektor (különösen a technológiai vállalatok és a médiafelületek), továbbá a nemzeti és nemzetközi közintézmények közösen lépnek fel, miközben kiemelt figyelmet fordítanak a konfliktusok békés rendezésének eszközeire, valamint a demokratikus alapértékekre, így különösen a tájékozódáshoz való jog és a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítására.¹¹

Ezek az intézkedések együttesen arra irányulnak, hogy csökkentsék a dezinformációs kampányok hatékonyságát, és megvédjék a polgárokat a hamis információktól. A szabályozások időszerűségét jól mutatja, hogy már a 2018 előtti időszakban is jelentősen gyorsabban és intenzívebben terjedtek az online térben a hamis információk, mint a valóságnak megfelelő hírek, függetlenül az információ típusától vagy témájától. Az álhíreken belül különösen hangsúlyos a politikai tartalmú hamis hírek terjedési sebessége és széles körű elérése, amely szignifikánsan meghaladja a más témájú hamis információkét. Ez arra enged következtetni, hogy a politikai dezinformáció különösen alkalmas a figyelem megragadására, ezáltal a közvélemény befolyásolására is. E jelenség hátterében részben az áll, hogy az emberek általában az újszerűnek, érdekesnek vagy különlegesnek érzékelt információkat preferálják, és ezeket gyakrabban, intenzívebben osztják meg. Mivel a hamis hírek gyakran tartalmaznak meglepő, szokatlan vagy szenzációként ható elemeket, ezek közösségi terjedési sebessége és volumene nagyobb, mint a hiteles, de kevésbé „figyelemfelkeltő” híreké. Fontos leszögezni emellett, hogy az automatikusan működő robotfiókok (botok) nem preferálják egyik információtípust sem, tehát a valódi és hamis hírek terjedését

⁹ European Commission 2022; Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete; BROGI – DE GREGORIO 2024; EEAS Launches a New Tool to Help Navigate in Disinformation Environment 2022.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900 rendelete; BRADSHAW–HOWARD 2019.

¹¹ BERDUD 2024.

hasonló mértékben gyorsíthatják, az alkalmazó szándékától függően. Ennek alapján kijelenthető, hogy a hamis információk gyors és széles körű elterjedését nem pusztán technológiai tényezők, hanem jelentős részben az emberi viselkedés sajátosságai is okozzák. Ez azt jelenti, hogy a hamis hírek visszaszorítása érdekében a technológiai megoldások mellett emberközpontú, pszichológiai és viselkedéstudományi megközelítések alkalmazása is szükséges. A jelenség társadalmi, politikai és biztonságpolitikai következményei jelentősek. A dezinformáció kezelésére irányuló intézkedések kidolgozása során komplex, interdiszciplináris megközelítésre van szükség, amely figyelembe veszi az emberi döntéshozatali mechanizmusokat, a társadalmi berendezkedéseket és az információfogyasztási mintázatokat egyaránt.¹²

Önszabályozó tevékenység a gyakorlatban – tagállami megvalósítás

Az EU szabályozási keretei minden tagállam számára kötelezők, azonban a végrehajtásban és a nemzeti szintű intézkedésekben jelentős eltérések figyelhetők meg. Egyes országok, mint Németország és Franciaország, már a szabályozási időszak kezdetén vagy azt megelőzően külön nemzeti törvényeket is elfogadtak a dezinformáció elleni fellépés erősítésére. Németország 2017-ben vezette be a NetzDG-t (Netzwerkdurchsetzungsgesetz), amely szigorúan szabályozza a közösségimédia-platformokat, és akár jelentős pénzbírsággal is sújtja őket, ha nem távolítják el idejében a jogsértő tartalmakat. A NetzDG hatékonysága azonban vegyes eredményeket mutatott; habár sok platform növelte az átláthatóságot és javította a tartalommoderálást, kritikák is érték a törvényt, mert túlzottan korlátozó lehet, és nem minden esetben biztosítja a szólásszabadság megfelelő egyensúlyát. Franciaország szintén jelentős lépéseket tett, különösen a választási időszakokban előforduló dezinformáció elleni harcban. A 2018-ban elfogadott francia dezinformációs törvény célja, hogy a választási kampányok idején hatékonyan korlátozza a manipulált információk terjedését, kötelezve a platformokat a gyanús tartalmak gyors eltávolítására. A törvény végrehajtása során több kihívás is felmerült, beleértve a tartalmak pontos azonosításának és a véleménynyilvánítás szabadságának kérdéseit.¹³

Önszabályozó tevékenység a gyakorlatban – online platformok

Az EU átfogó intézkedései jelentős lépéseket jelentenek a dezinformáció elleni harcban, azonban hatékonyságuk, ahogy korábban láthattuk, tagállamonként és platformonként is eltérő. A nagy platformok, mint a Facebook/Meta és a Twitter/X, az EU szabályozási nyomására több millió hamis fiókot és bejegyzést távolítottak el. A Meta emellett jelentősen növelte a dezinformáció elleni intézkedéseit az EU szabályozásainak hatására. Ezenkívül a platformok egyre több forrást fordítanak az álhírek jelölésére, illetve olyan eszközök bevezetésére, amelyek segítik a felhasználókat a dezinformáció felismerésében.¹⁴

¹² VOSOUGHI et al. 2018.

¹³ NEWMAN et al. 2021; DE BRUIN et al. 2021.

¹⁴ GORWA–BINNS–KATZENBACH 2020.

A DSA által bevezetett szigorúbb jelentési követelmények is hozzájárulnak a dezinformáció elleni harc hatékonyságának növeléséhez. Az EU-s intézkedések hatására több platform vezette be az átláthatósági jelentéseket, amelyekben részletesen bemutatják, hogy milyen lépéseket tettek az álhírek terjedésének csökkentéséért. Az ilyen jelentések nemcsak a felhasználók, hanem a szabályozó hatóságok számára is értékes adatokat szolgáltatnak, amelyek alapján pontosítani lehet a szabályozási környezetet.¹⁵

Az Európai Unió gyakorlati fellépése a dezinformációval szemben

Az EU a dezinformációval szemben nem pusztán a szabályozási környezetet alakította ki, és kötelezte a tagállamokat, valamint az online platformokat azok implementációjára, hanem önmaga is jelentős gyakorlati lépéseket tett a dezinformáció terjesztésének visszaszorításáért. Ezen lépések egyike az EUvsDisinfo projekt keretében valósul meg, amely kutatásom alapjául is szolgál, így ennek részletes kifejtésére, vizsgálatára a következő fejezetekben kerül sor.

A dezinformáció és az álhírek terjedésének mechanizmusai, hatásai

Az álhírek és a dezinformáció terjedése több szinten is veszélyezteti a társadalmak működését, és különböző mechanizmusok révén fejti ki hatását. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű a közösségimédia-felületek szerepe, ugyanis az álhírek és a dezinformációs tartalmak gyors terjedésének alapja a platformok algoritmusai, amelyek a felhasználói preferenciákra építenek, és gyakran előtérbe helyezik az érzelmileg megosztó, sokszor hamis információkat vagy a különböző „véleménybuborékok” erősítését, mivel mindezek nagyobb interakciót, eléréseket generálnak.

A dezinformáció terjedésének egyik legfontosabb mechanizmusa az *echo chamber* jelenség, amely során a felhasználók olyan információs buborékokba záródnak, ahol csak saját véleményükkel összhangban álló információkat látnak. Ez tovább erősíti a meglévő előítéleteket és csökkenti a kritikus gondolkodás lehetőségét.¹⁶ E mechanizmus különösen veszélyes a politikai polarizáció növekedése szempontjából, mivel elősegíti a dezinformációs kampányok hatékonyságát és az álhírek gyors elterjedését.¹⁷

A dezinformáció és az álhírek másik jelentős terjesztési módja a korábban is említett automatizált botok és álprofilok használata, amelyek feladata a hamis információk gyors, széles körű terjesztése és a közösségi médián belüli diskurzus manipulálása. Ezek az automatizált eszközök nagymértékben hozzájárulnak a hamis vagy félrevezető információk hitelességének növeléséhez azáltal, hogy mesterségesen generált reakciókkal, megosztásokkal és kommentekkel hitelesnek tűnő visszajelzéseket, tartalmakat hoznak létre.¹⁸

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete.

¹⁶ CINELLI et al. 2021.

¹⁷ DEL VICARIO et al. 2016.

¹⁸ FERRARA et al. 2016; SHAO et al. 2018.

A dezinformáció hatásai rendkívül sokrétűek lehetnek, ideértve a társadalmi bizalom megingatását, a demokratikus intézmények iránti bizalom csökkenését és a társadalmi megosztottság növekedését. A dezinformációs kampányok közvetlenül befolyásolhatják a politikai folyamatokat, például választások kimenetelét, ami komoly következményekkel járhat a demokratikus rendszer stabilitására nézve.¹⁹ Ezenkívül az egészségügyi szektorban is súlyos következményei lehetnek, amint azt a Covid-19-pandémia idején tapasztalt oltásellenes álhírek és dezinformációk is mutatták. Ezek a kampányok hozzájárultak a járvány terjedésének súlyosbításához és az oltási hajlandóság csökkenéséhez.²⁰

Kutatási módszertan

A dezinformációs kampányok vizsgálatának alapjául az EUvsDisinfo honlap adatbázisa, pontosabban a platformon megjelenő esetek leírásai szolgáltak. Az EUvsDisinfo platform az Európai Külügyi Szolgálat (a továbbiakban: EEAS) által működtetett kezdeményezés, amelynek célja a dezinformációs kampányok feltárása és elemzése, különös tekintettel az Európai Unióra, annak tagállamaira és más geopolitikai szereplőkre. A platform folyamatosan gyűjti és elemzi azokat a cikkeket, amelyek félrevezető vagy hamis információkat terjesztenek, majd ezeket strukturált módon adatbázisba rendezi.

Az EUvsDisinfo platformot az EU 2015-ben hozta létre azzal a céllal, hogy szembeszálljon az orosz dezinformációs kampányokkal, különösen a 2014-es ukrajnai események után. Az oldal célja, hogy felismerje, szakértők által elemezze és tudatosítsa a dezinformációs tevékenységeket, különös tekintettel az orosz állami és álhírmédiák által terjesztett félrevezető információkra. Az elmúlt években az EUvsDisinfo mintegy 19 000 dezinformációs esetet dokumentált, segítve a nyilvánosságot és a döntéshozókat a tájékozottabb és hitelesebb információs környezet kialakításával. Az EEAS East StratCom munkacsoportja a platformon 15 nyelven végez adatelemzést és nyújt médiafigyelő szolgáltatásokat, ennek segítségével azonosítja, összeállítja és leleplezi a dezinformációs eseteket. Az EUvsDisinfo a maga nemében az egyetlen kereshető, teljesen nyílt forráskódú adattár, amelynek céljai között azonosítható a felhasználók rezilienciájának növelése az online dezinformációs tevékenységekkel szemben.²¹

Az EUvsDisinfo adatbázisában szereplő esetek elemzésére Python-alapú automatizált webes adatgyűjtő szkripteket alkalmaztam, amivel a platform dezinformációs eseteket tartalmazó aloldaláról származó cikkeket rögzítettem. Kutatásom során az adatgyűjtéshez, feldolgozáshoz és vizualizációhoz több Python-csomagot használtam, amelyek az alábbi három fő kategóriába sorolhatók:

¹⁹ ALLCOTT–GENTZKOW 2017.

²⁰ Managing the COVID-19 Infodemic: Promoting Healthy Behaviours and Mitigating the Harm from Misinformation and Disinformation 2020.

²¹ To Challenge Russia's Ongoing Disinformation Campaigns': Eight Years of EUvsDisinfo 2023.

1. Adatgyűjtés:

- Selenium (dinamikus, automatizált, *web-based* lekérdezések és adatgyűjtés, stabilizációs, teljesítményoptimalizációs *add-on-ok*, kiegészítő csomagok használatával);
- BeautifulSoup (HTML- és XML-dokumentumok, információk elemzése).

2. Adatkezelés és elemzés, például:

- Pandas/OpenPyXL/NumPy/Collections/Shutil (adatkezelés).

3. Adatvizualizáció:

- Matplotlib (diagramok, grafikonok és térképek);
- Seaborn (adatvizualizáció);
- NetworkX (kapcsolati hálók, gráfok);
- GeoPandas (térbeli adatok, térképek);
- Shapely (geometriai adatok);
- PyPROJ (koordináta-rendszerek kezelése);
- PyOgrio (térinformatika).

Az EUvsDisinfo nyíltan elérhető adatbázisában szereplő cikkeknel a következő információkat elemeztem:

- a dezinformáció címe;
- a publikálás dátuma;
- forrás (*outlet*) – ahol az adott dezinformációs tartalom megjelent;
- nyelv – amelyen a cikket publikálták;
- földrajzi vonatkozás (országok/régiók) – amelyeket az adott dezinformáció érint;
- témák és címkék (*tags*) – az adott cikkhez rendelt témakörök.

[← Back to database](#)

DISINFORMATION CASE DETAILS

Outlet: [pl.sputniknews.com](#) (*archived*)*

Date of publication: **September 01, 2023**

Article language(s): **Polish**

Countries / regions discussed: **Germany, US, Russia**

TAGS:

Economic difficulties **Sanctions**

Sovereignty **Puppets**

US presence in Europe

DISINFO: Germany acts like a kamikaze pilot as its sanctions are strengthening Russia

SUMMARY

The German economy fell by 0.3% in the last quarter, the entire eurozone is at risk of stagnation, while the Russian economy is supposed to grow by 2.5% despite sanctions. The German federal government is behaving like a kamikaze pilot, enjoying Washington's approval. Paradoxically, the sanctions are strengthening Russia while the German economy is apparently being destroyed.

RESPONSE

Recurring pro-Kremlin disinformation narrative about the impact of [Western sanctions](#) on Russia. These are often presented as "self-destructive" for the West and "beneficial" to Russia. The article also claims that the EU was forced to impose these "unbeneficial" sanctions under US control. The wider aim

1. ábra: Példa az EUvsDisinfo adatbázisából

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/report/germany-acts-like-a-kamikaze-pilot-as-its-sanctions-are-strengthening-russia/>

A vizsgálat időintervalluma: 2023. szeptember 1. – 2024. június 9.

Ebben az időszakban 1404 esetet sikerült azonosítani. Ezen 1404 eset, valamint azok indikátorai felölelik a vizsgált időtartamban a platformon azonosítható cikkek 100%-át, amelyeket az EUvsDisinfo saját klasszifikációs protokollja alapján validáltak.

Ami az elemzés időtartamának kezdő dátumát illeti, a választás indikátoraként a Sheffieldi Egyetem kutatói által az adatbázison elvégzett, 2023 augusztusáig tartó elemzés azonosítható. Módszertani szempontból a kutatók tanulmánya egy másik adatgyűjtő és elemző keretrendszert is bemutat, illetve részletezik az esetleges kutatási korlátokat, az elemzés kapcsán felmerülő fontosabb kérdéseket.²²

Mivel a fenti tanulmány 2023 augusztusáig elemzi az adatbázist, kutatásomban azon eredmények vizsgálatára kerülhet sor, amelyek megelőző kutatásokban nem szerepelnek. Az időintervallum végdátumául a 2024. évi európai parlamenti választás napját jelöltem ki. Az Európai Parlament új, 2029-ig tartó ciklusára, valamint az Amerikai Egyesült Államok 2024. novemberi választására (és az ahhoz tartozó kampányra, valamint az új adminisztrációra) az álhírek terjedését elemezve egy új fejezetként tekinthetünk, amelynek önálló vizsgálatára a későbbiekben akár jelen kutatás módszertana is adekvát lehetőségeket biztosíthat. A kutatás időintervalluma kapcsán fontos kiemelni, hogy korlátokat is azonosíthatunk, mivel nem az adatbázis egészét vettem górcső alá, így például a kampányhajrá vagy a választási eredmények utáni diszkurzív átrendeződés nem került bele az elemzésbe.

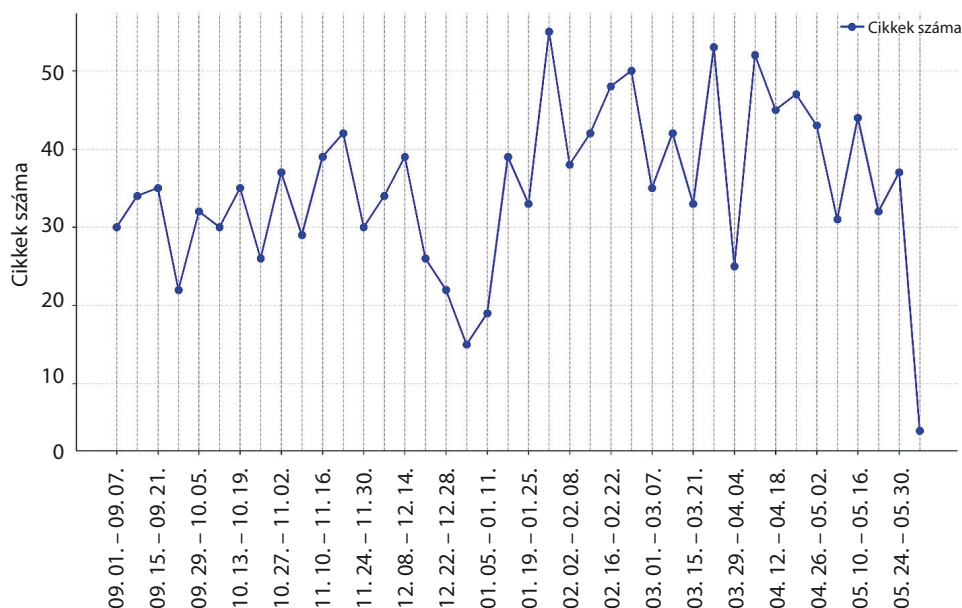
Eredmények

Jelen fejezet a 2023. szeptember 1. és 2024. június 9. közötti időszakban az EUvsDisinfo által dezinformációs kampányként azonosított 1404 eset különböző szempontok szerinti elemzését mutatja be.

Időbeli eloszlás

A 2. ábrán heti bontásban szerepel az álhírek megoszlása. Jól megfigyelhető, hogy a karácsonyi (Gergely- és Julianus-naptár szerinti), újévi időszakban a megjelenő álhírek száma a megelőző hetekhez viszonyítva jelentősen, a húsvéti időszakban pedig kimutathatóan csökkent. (A végdátum tekintetében a csökkenést az okozza, hogy a május 31. és június 9. közötti időszakra a megadott paraméterek szerint az oldal mindösszesen 4 cikket indexált.)

²² LEITE et al. 2024.

2. ábra: A dezinformációs tartalmak megjelenése heti bontásban

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%2009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

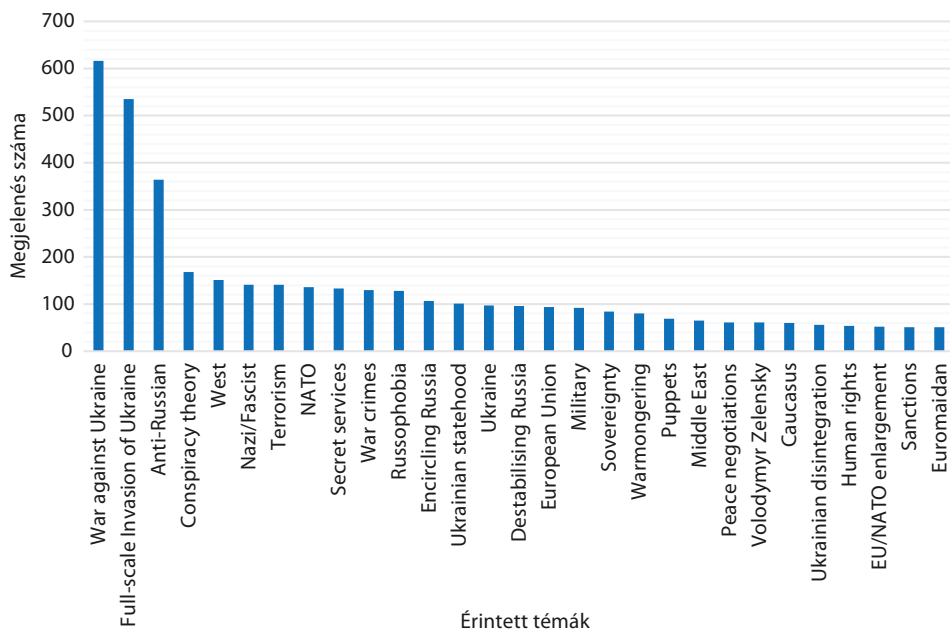
Témák és kulcsszavak

A 3. ábrán azon leggyakrabban megjelenő témák szerepelnek, amelyek legalább 50 alkalommal elemként fordultak elő valamely eset vonatkozásában.

A leggyakoribb témák között (40-nél több esetben) megjelennek továbbá a „War preparation”, „Colour revolutions”, „Democracy”, „Maria Zakharova”, „Imperialism/colonialism” és „Nuclear issues” kulcsszavak. Összességében az 1404 cikk kapcsán mintegy 170 különböző témakör azonosítható.

Ezen eredmények tekintetében vizsgáltam továbbá a témakapcsolatokat, hogy feltárjam, mely témák és kulcsszavak fordulnak elő együtt a dezinformációs cikkekben, és milyen struktúrát alkotnak. Ennek érdekében gráfelemzést alkalmaztam, ahol a csomópontok az egyes cikkekben szereplő témák és tagek voltak, míg az élek azokat a kapcsolatokat jelezték, ahol két téma egy adott cikkben belül együtt jelent meg.

Az elemzés során először az eredmények közül kinyertem a kulcsszavakat tartalmazó adatokat, majd társelőfordulási mátrixot készítettem, amely azt mutatta meg, hogy két adott tag hányszor szerepelt együtt egy cikkben. A gráf felépítésekor olyan kapcsolatokat jelenítettem meg, ahol a két tag közötti társelőfordulás legalább 50 esetben azonosítható.

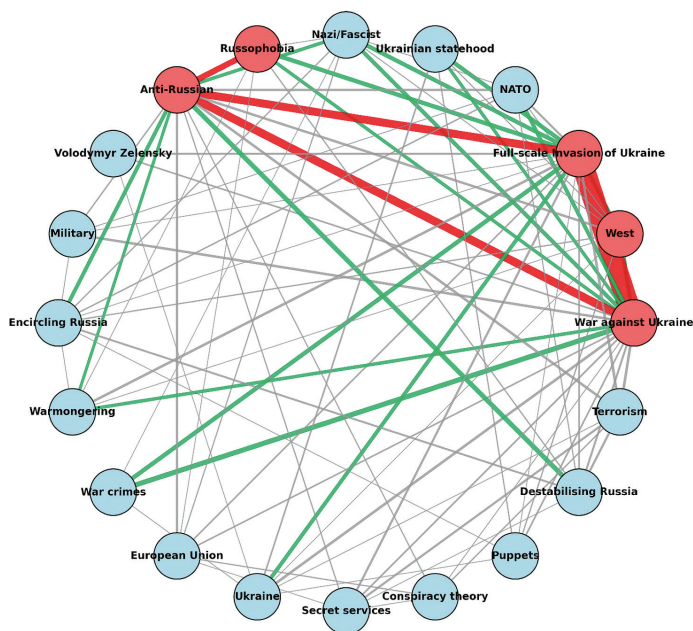
3. ábra: A leggyakoribb témák megjelenésének eloszlása

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%202009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

A vizualizáció során az öt leggyakrabban előforduló témát piros színnel emeltem ki, míg a kapcsolatokat az előfordulások száma alapján különböző színnel és vastagsággal jelöltem:

- 50 alatt: szürke kapcsolatjelölés;
- 50–100 között: zöld kapcsolatjelölés;
- 100 felett: piros kapcsolatjelölés.

A gráfelemzés eredményei azt mutatják, hogy a dezinformációs narratívák meghatározott tematikus klaszterek köré szerveződnek, és bizonyos kulcstémák erős központi szerepet töltenek be. A leggyakrabban előforduló tagok jelentős összeköttetéseket mutattak más témákkal, jelezve, hogy ezek a dezinformációs kampányok fő strukturális elemei. Emellett az elemzés arra is rávilágított, hogy bizonyos témák szorosan együtt mozognak – például a címkék közül az oroszellenességet az Ukrajna elleni támadással gyakran együtt alkalmazták. Ugyanakkor voltak perifériás témák, amelyek csak néhány másik kulcsszóhoz kapcsolódtak, jelezve, hogy ezek a dezinformáció egyedi vagy „szezonális” narratívái lehetnek. Fontos mindezek mellett kiemelni, hogy az ábra magas küszöbértékei elfedhetnek releváns, de ritkább kapcsolatokat, azonban az alkalmazott módszertan maradéktalanul lehetővé teszi specifikusabb, fókuszált elemzések lebonyolítását is, akár több elemből álló mátrixok létrehozását, több kulcsszó, magasabb társelőfordulás implementálásával.

4. ábra: A kulcsszavak társelőfordulási kapcsolatrendszere

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%202009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy a dezinformációs narratívák nem véletlenszerűen épülnek fel, hanem tudatosan strukturált módon, ismétlődő tematikus mintázatok mentén szerveződnek. Az erősen összekapcsolódó témák és az egyes narratívák közötti szoros kapcsolatok azt sugallják, hogy ezeket a diskurzusokat előre meghatározott célok mentén alakítják ki és terjesztik.

Fontosnak tartom továbbá kiemelni, hogy jelen (és természetesen a szofisztikáltabb) elemzési módszertan lehetővé teszi a dezinformációs narratívák rendszerezett elemzését és vizualizálását, amelynek segítségével átfogó képet kaphatunk arról, hogy a különböző témák hogyan kapcsolódnak egymáshoz, milyen módon szerveződnek hálózatokba, és melyek azok a központi elemek, amelyek a dezinformációs kampányok magját képezik. Az ilyen típusú elemzések egyik legnagyobb előnye, hogy általuk feltárhatók a rejtett mintázatok, amelyek első ránézésre nem egyértelműek. Ha egy adott téma mindig ugyanazokkal a kulcsszavakkal társul, akkor az előre meghatározott narratívák azonosíthatóvá válnak, és ezek nyomon követhetők az időben. Ez különösen fontos a dezinformáció elleni küzdelemben, hiszen így nemcsak az egyes hamis állításokat lehet cáfolni, hanem azokat a szisztematikus struktúrákat is fel lehet térképezni, amelyekeken keresztül a dezinformáció terjed. Ezen túlmenően a módszertan alkalmazkodó és bővíthető, hiszen új témák, kulcsszavak és források bevonásával folyamatos finomhangolás végezhető. Ha például új geopolitikai események hatására megváltozik a dezinformációs diskurzus szerkezete, az ilyen hálózatelemzések segíthetnek gyorsan azonosítani az új narratívákat és azok potenciális hatásait a közvéleményre.

A vizualizációs megközelítés nemcsak az elemzők számára teszi könnyebben értelmezhetővé a dezinformációs mintázatokat, hanem akár döntéshozók, újságírók vagy médiaelemzők számára is jól hasznosítható eszközt nyújt. A gráfok és kapcsolati hálók ábrázolásával átláthatóbbá válik, hogy a dezinformációs kampányok nem elszigetelt jelenségek, hanem jól szervezett, összehangolt kommunikációs stratégiák, amelyek meghatározott célokat szolgálnak. A módszertan tehát nemcsak akadémiai és kutatási szempontból jelentős, hanem gyakorlati előnyökkel is bír, hiszen lehetőséget teremt a dezinformáció elleni proaktív fellépésre, a káros narratívák szerkezeti feltárására és a hatékony ellenintézkedések kidolgozására.

Országok és régiók

Az 5. ábrán a kutatás időtartamában a dezinformációs kampányokban szereplő országok megjelenítése látható. Ennek érdekében térképes vizualizációt alkalmaztam, amely lehetővé tette, hogy az egyes országok dezinformációs diskurzusban betöltött szerepét szemléletesen ábrázoljam. Az elemzés során a dezinformációs cikkekben említett országokat összesítettem, majd az előfordulási gyakoriság alapján szinkódolt térképet készítettem.

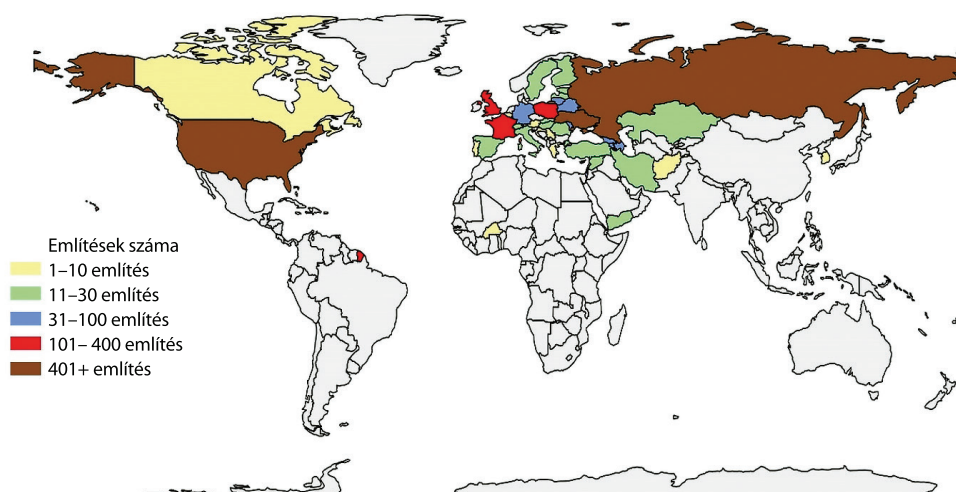
A színezésnél külön kategóriákat határoztam meg:

- 1–10 említés: sárga;
- 11–30 említés: zöld;
- 31–100 említés: kék;
- 101–400 említés: piros;
- 401-nél több említés: barna.

Az eredmények alapján jól látható, hogy bizonyos országok – például Oroszország, Ukrajna, az Egyesült Államok és több európai ország – kiemelten gyakran szerepelnek a dezinformációs narratívákban.

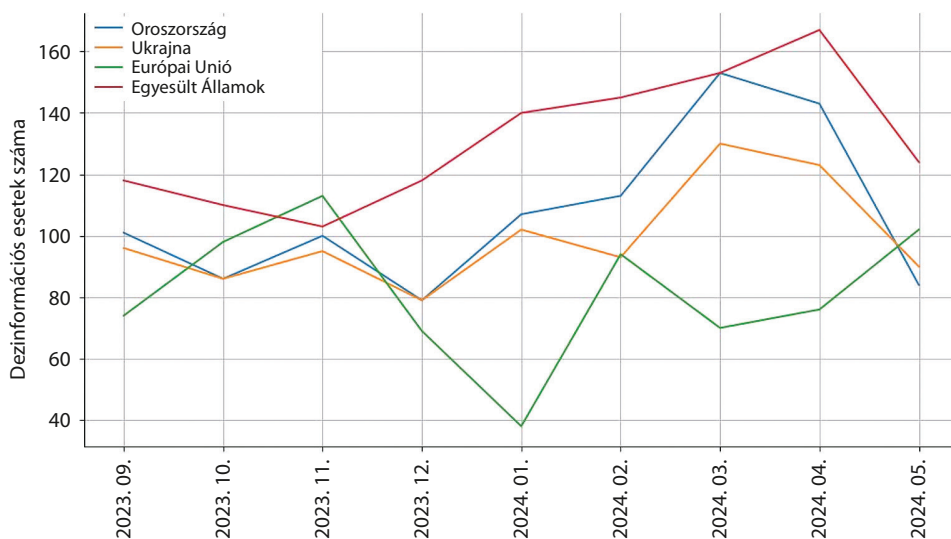
Ezen elemzési módszertan alapján célom volt térbeli perspektívába helyezni, hogy mely országok a leginkább érintettek a megjelenő tartalmak vonatkozásában. A vizualizáció lehetővé teszi, hogy gyorsan és hatékonyan azonosíthatók legyenek a földrajzi fókuszpontok, ami előremutató lehet a jövőbeli kutatások szempontjából, például a scope szűkítésének viszonylatában.

Az országok önálló megjelenítését tekintve azonban fontos kiemelni, hogy az az Európai Uniót mint önálló entitást, illetve a különböző narratívákban megjelenő területet nem tartalmazza. Ezen hiányosság kiküszöbölése, valamint az EU relevanciájának kihangsúlyozása érdekében a 6. ábrán Oroszország, Ukrajna és az Amerikai Egyesült Államok (mint a három legtöbbet említett ország) mellett szerepel az EU az esetszámok időbeli eloszlásának viszonylatában.

5. ábra: A dezinformációs tartalmakban megjelenő országok vizualizációja

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%2009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

6. ábra: Oroszország, Ukrajna, az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió esetszámainak időbeli eloszlása, havi bontásban

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%2009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

421 esetszámmal jól látható, hogy a tartalmakban legtöbbször megjelenő országokkal az EU önállóan is paritásban van, amennyiben pedig ezen esetszámhoz hozzáadjuk a különböző EU-s tagállamok vagy kapcsolódó országok/régiók (például a balti államok) egyedüli megjelenését, úgy az érték 1334 említésre emelkedik.

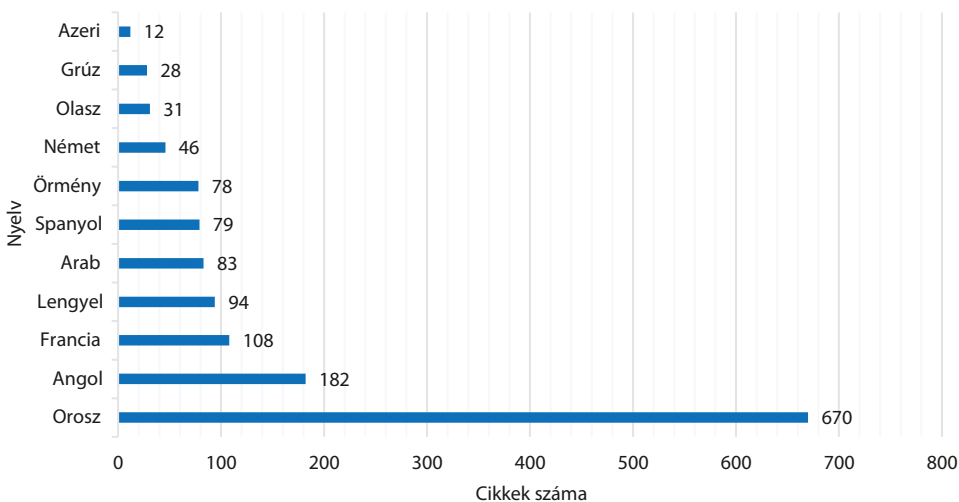
Mindennek kapcsán látható, hogy a dezinformációs kampányok milyen mértékben összpontosítanak nemcsak egyes országokra, hanem az EU egészére is mint önálló célpont. Az, hogy az EU a három leggyakrabban említett ország mellett hasonló vagy nagyobb mértékben szerepel a dezinformációs narratívákban, azt mutatja, hogy a Kreml-barát dezinformáció egyik központi célja az EU hiteltelenítése, destabilizálása és megosztása.

Az eredmény azért is fontos, mert segít megérteni a dezinformációs kampányok geopolitikai céljait és azok hosszú távú következményeit. Az ilyen jellegű elemzések lehetőséget biztosíthatnak arra, hogy a politikai döntéshozók és biztonsági szakértők jobban felkészülhessenek a dezinformációs fenyegetésekre, és célzottabb stratégiákat dolgozhassanak ki az információs tér védelmére. Az EU mint egység kiemelt célpontként való kezelése megerősíti, hogy a dezinformáció nem csupán egyes országokat érintő probléma, hanem szélesebb, regionális és globális hatásokkal is bír, amelyeket komplex módon kell kezelni.

Nyelvi megoszlás

Az eredeti cikkek megjelenési szövegének nyelvi megoszlását tekintve 12 különböző nyelvet azonosíthatunk. Fontos kiemelni azonban, hogy az EUvsDisinfo platform a megjelent nyelvek tekintetében nem indexálja vagy követi nyomon azon híreket, amelyeket átvettek más online felületek, vagy amelyek az első megjelenését követték. Emellett azonban vannak olyan elemek, amelyek kapcsán több megjelenési nyelv is azonosítható, illetve ahol egyetlen nyelv sem adható meg kizárólagosként.

Mindennek vonatkozásában a nyelvi megoszlásra vonatkozó adatokat a 7. ábra tartalmazza.

7. ábra: A dezinformációt tartalmazó cikkek nyelvi megoszlása

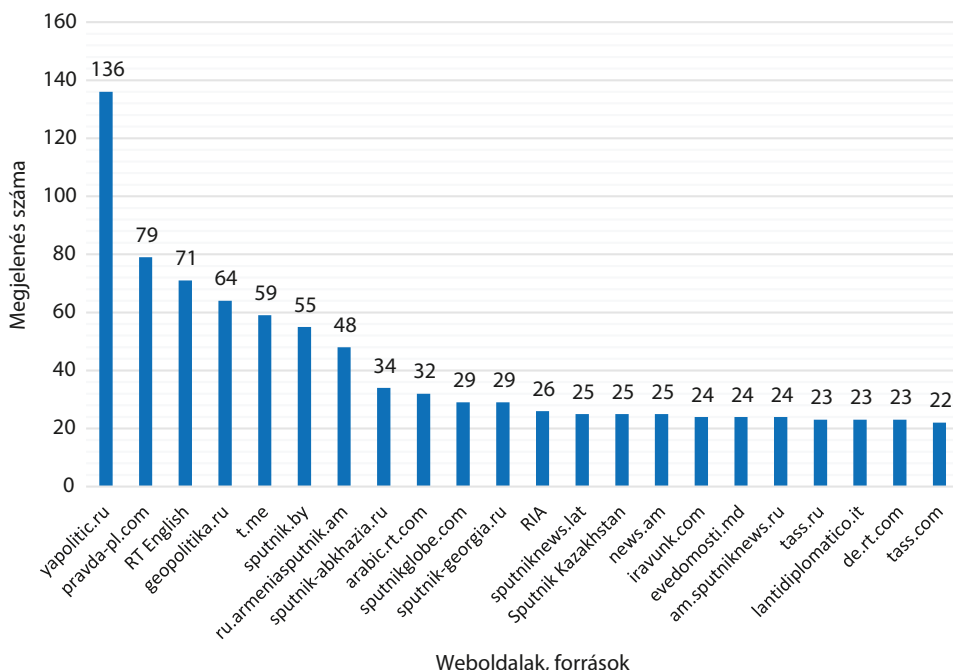
Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%2009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

Hírforrások

A dezinformációs kampányok egyik legfontosabb eleme a hírforrások (*outletek*) hálózata, amelyeken keresztül a hamis vagy félrevezető információk terjednek. Ezek az *outletek* jelentős szerepet játszanak a narratívák formálásában, a közvélemény befolyásolásában, valamint a célzott országok és közösségek manipulálásában. A különböző médiumok eltérő stratégiákat alkalmazhatnak a dezinformáció terjesztésére. Egyesek közvetlen propagandaeszközként működnek, mások hírportálként álcázva finoman torzítják a tényeket, vagy szelektíven válogatják meg a közölt információkat. Az *outletek* egy része kifejezetten egy adott nyelvű közönséget céloz meg, míg mások több nyelven, nemzetközi szinten is működnek, lehetővé téve a dezinformáció széles körű terjesztését.

A terjesztési hálózatok vizsgálata, a terjesztő platformok azonosítása segít feltárni, hogy mely médiumok vesznek részt leginkább a dezinformációs kampányokban, mely országokat célozzák meg a tartalmaikkal, és milyen narratívák dominálnak az egyes oldalakon. A hírforrások elemzése lehetőséget ad annak azonosítására, hogy mely médiumok működnek összhangban, és hogy a különböző nyelveken elérhető cikkek milyen mértékben térnek el egymástól.

A vizsgált 1404 esetet 79 különböző platformon tették közzé, ezen felületeken pedig eltérő számban fordultak elő dezinformációs tartalmak. A 8. ábra azon forrásokat mutatja be, amelyeken legalább 20 alkalommal jelent meg dezinformációs tartalom a 2023. szeptember 1. és 2024. június 9. közötti időszakban.

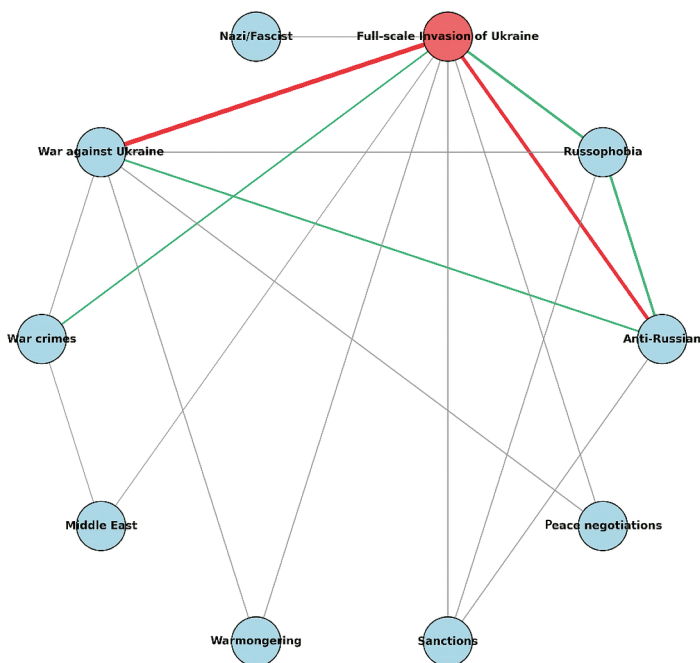

8. ábra: A legtöbb dezinformációt megosztó weboldalak, források

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%202009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

A releváns *outletek* (több mint 10 eset indexálása) közé tartoznak a *Rossiya 1*, illetve a Pravda észt és francia, valamint a Sputnik grúz (és oszét) weboldalai.

Ahogy korábban az adatállomány egészére vonatkozóan, úgy a legtöbb eset-számmal rendelkező forrásokat illetően is azonosíthatjuk a leggyakoribb témakapcsolatokat, amennyiben cél a különböző platformokon megjelenő tartalmak vizsgálata, összevetése. Jelen kutatás eredményeit tekintve ezen elemzést a 9. ábra tartalmazza, példaként a forrásokhoz rendelhető témakapcsolatok azonosítására.

9. ábra: Példa a forrásokhoz rendelhető témakapcsolatok azonosítására

Forrás: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?date=01.09.2023%20-%202009.06.2024> alapján a szerző szerkesztése

További kutatási lehetőségek

A 9. ábrán szereplő eredmények viszonylatában további kutatási célkitűzéseket azonosíthatunk, ugyanis a források és a témakapcsolatok vizsgálata mellett lehetőségünk adódik az eredményeket geopolitikai, tematikus, nyelvi, strukturális, regionális és hálózati összefüggések mentén is tovább elemezni, valamint elhelyezni társadalmi, politikai, biztonsági dimenzióban a további vizsgálatok szempontjából.

Összességében tehát elmondható, hogy az adatbázis megannyi lehetőséget biztosít a dezinformációs tartalmak mélyebb vizsgálatára, különösen a különböző narratívák, hírforrások, nyelvek, földrajzi eloszlás és időbeli trendek elemzése révén. A jelen tanulmányban bemutatott elemzések csupán egy szeletét jelentik annak

a sokrétű megközelítésnek, amely az adatbázisból kinyerhető információkat vizsgálhatja. A további kutatások az alábbi irányokban folytathatók.

Időbeli trendek és dinamikák részletes vizsgálata

- A dezinformációs hullámok azonosítása különböző időszakokban; korreláció más eseményekkel (például geopolitikai eseményekkel, háborús fejleményekkel, választásokkal, EU-s intézkedésekkel, politikai kampányokkal).
- Időszakos intenzitásvizsgálat: azonosíthatók-e időbeli mintázatok a dezinformációs kampányokban?

Földrajzi és térbeli elemzések

- A dezinformáció által célba vett országok és régiók változásának vizsgálata.
- Az országok és régiók közötti kapcsolat, például hogy egyes témák milyen földrajzi eloszlásban jelennek meg.
- Egy adott ország milyen szerepet tölt be a dezinformációs kampányokban: célország vagy narratívák aktív közvetítője?
- Térképes vizualizációk finomítása, részletesebb földrajzi hatásvizsgálatok.

Dezinformációs források és terjedési hálózatok feltárása

- A dezinformációs hírforrások elemzése: mely platformok a legaktívabbak?
- Dezinformációs hálózatok vizsgálata: az egyes médiumok kapcsolatrendszere, például mely oldalak hivatkoznak egymásra.
- A különböző nyelvű dezinformációk összehasonlítása: vannak-e eltérések az angol, az orosz vagy más nyelvű tartalmak között?
- *Outletek* tematikus specializációja: mely témák dominálnak egyes hírportálokon?

Témakapcsolatok és narratívák összefüggései

- A dezinformációs témák mélyebb hálózati elemzése, például:
 - Mely témák fordulnak elő együtt a legtöbbször?
 - Hogyan változik a narratívák összetétele az idő múlásával?
 - Vannak-e visszatérő tematikus mintázatok?
- Kulcsfogalmak és szóhasználati minták azonosítása: egyes témák milyen kontextusban jelennek meg?
- Dezinformációs és valós hírek összevetése: mely narratívák jelennek meg a fősodratú médiában is?

Mesterséges intelligencia és gépi tanulás alkalmazása

- Automatizált narratívaelemzés természetes nyelvi feldolgozással (NLP).
- Tartalom osztályozása gépi tanulási modellekkel: dezinformációk automatikus kategorizálása témák szerint.
- Tartalmi hasonlóságok elemzése: hasonló szövegstruktúrák vagy minták keresése különböző források között.
- AI-eszközök (például LLM-alapú terjesztés, *deepfake* narratívák) potenciáljának elemzése.
- Szentimentelemzés: a dezinformációs narratívák érzelmi töltetének mérése.

A dezinformáció hatásának vizsgálata

- Közösségi média elemzése: hogyan terjednek ezek a narratívák a különböző platformokon (Twitter, Telegram, YouTube stb.)?
- Reagálási mechanizmusok: milyen EU-s vagy civil kezdeményezések foglalkoznak ezen tartalmak cáfolásával?
- Hatásvizsgálat: milyen visszhangjuk van ezeknek a híreknek a közvéleményben?

Diszkusszió

Összességében megállapítható, hogy noha az EU álhírekkel és dezinformációval szemben hozott intézkedései jelentős előrelépést hozhatnak, önmagukban nem elégségesek a jelenség hatékony kezelésére. Az EU intézkedései sikeresen ösztönzik a nagy technológiai platformokat az átláthatóság növelésére és a tartalmak szigorúbb moderálására, azonban a szabályozási környezet gyakorlati végrehajtása továbbra is kihívásokkal teli, különösen az önszabályozó mechanizmusok korlátai miatt.

Az empirikus elemzés eredményei alapján elmondható, hogy a vizsgált időszakban megjelenő dezinformációs kampányok szisztematikusan strukturáltak, és jól körülhatárolható tematikus hálózatokba szerveződnek. A narratívák közötti kapcsolatok kimutatása megerősíti azt a feltételezést, hogy a dezinformáció nem ad hoc jelenség, hanem előre megtervezett stratégia és tervezés mentén zajlik. Az eredmények alapján az EU nemcsak önálló célpontja, hanem – a geopolitikai kontextus következtében – egyik központi áldozata is ezeknek a narratíváknak. A földrajzi és nyelvi elemzés kapcsán látható ugyanis, hogy Oroszország és Ukrajna mellett az Egyesült Államok és az EU tagállamai kiemelt szereplői az orosz narratívájú dezinformációs diskurzusnak. Ez megerősíti, hogy a dezinformációs kampányok a geopolitikai konfliktusok kiegészítő, információs dimenzióját képezik, célzottan gyengítve az európai társadalmak stabilitását és a demokratikus intézmények iránti bizalmat.

Fontos felismerés továbbá, hogy a dezinformáció sikeres terjedését nem pusztán technológiai, hanem elsősorban emberi tényezők (például érzelmi hatások, meglepetésfaktor, preferált információfogyasztási szokások) határozzák meg, ezáltal a jelenség

elleni hatékony fellépés alapja nemcsak jogi és technológiai eszközök, hanem elsősorban társadalmi-pszichológiai és oktatási megközelítések integrált alkalmazása lehet.

A jövőbeni kutatások egyik kulcsterülete tehát a szabályozási intézkedések gyakorlati végrehajtásának monitorozása, valamint az emberi tényezők mélyebb vizsgálata lehet, különös tekintettel a médiaértés, a kritikai gondolkodás és a társadalmi reziliencia fejlesztésére. Ezen túlmenően szükséges a jelen kutatás során bemutatott elemzési módszertan további finomítása, ami segíthet a narratívák változásainak gyors és hatékony nyomon követésében, ezáltal támogatva az EU proaktív védekezését a dezinformációs fenyegetésekkel szemben.

Felhasznált irodalom

- ALLCOTT, Hunt – GENTZKOW, Matthew (2017): Social Media and Fake News in the 2016 Election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236. Online: <https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- BERDUD, Carlos Espaliú (2024): The EU Code of Practice on Disinformation. An Example of the Self-Regulatory Trend in International and European Law. *VISUAL Review, International Visual Culture Review / Revista Internacional de Cultura*, 16(2), 95–109. Online: <https://doi.org/10.62161/revvisual.v16.5217>
- BRADSHAW, Samantha – HOWARD, Philip N. (2019): *The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation*. Oxford: University of Oxford. Online: <https://digitalcommons.unl.edu/scholcom/207/>
- BROGI, Elda – DE GREGORIO, Giovanni (2024): From the Code of Practice to the Code of Conduct? Navigating the Future Challenges of Disinformation Regulation. *Journal of Media Law*, 16(1), 38–46. Online: <https://doi.org/10.1080/17577632.2024.2362480>
- CINELLI, Matteo et al. (2021): The Echo Chamber Effect on Social Media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(9), e2023301118. Online: <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>
- COLOMINA SALÓ, Carme – PÉREZ-SOLER, Susana (2022): Information Disorder in the European Union: Building a Regulatory Response. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, (131), 141–161. Online: <https://doi.org/10.24241/rcai.2022.131.2.141>
- DE BRUIN, Kiki et al. (2021): News Avoidance during the Covid-19 Crisis: Understanding Information Overload. *Digital Journalism*, 9(9), 1286–1302. Online: <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1957967>
- DEL VICARIO, Michela et al. (2016): The Spreading of Misinformation Online. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113(3), 554–559. Online: <https://doi.org/10.1073/pnas.1517441113>
- EEAS Launches a New Tool to Help Navigate in Disinformation Environment. *EEAS*, 2022. október 20. Online: www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eeas-launches-new-tool-help-navigate-disinformation-environment_en

- European Commission [é. n. a]: *Fighting Disinformation*. Online: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation_en
- European Commission [é. n. b]: *The Code of Practice on Disinformation* (2022). Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>
- European Commission (2022): *2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation*. 2022. június 16. Online: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation>
- FERRARA, Emilio et al. (2016): The Rise of Social Bots. *Communication of the ACM*, 59(7), 96–104. Online: <https://doi.org/10.1145/2818717>
- FLETCHER, Richard – NIELSEN, Rasmus Kleis (2017) Are People Incidentally Exposed to News on Social Media? A Comparative Analysis. *New Media & Society*, 20(7), 2450–2468. Online: <https://doi.org/10.1177/1461444817724170>
- GORWA, Robert – BINNS, Reuben – KATZENBACH, Christian (2020): Algorithmic Content Moderation: Technical and Political Challenges in the Automation of Platform Governance. *Big Data & Society*, 7(1). Online: <https://doi.org/10.1177/2053951719897945>
- LEITE, João A. et al. (2024): EUvsDisinfo: a Dataset for Multilingual Detection of Pro-Kremlin Disinformation in News Articles. *ArXiv*, 2024. június 18. Online: <https://arxiv.org/html/2406.12614v1>
- Managing the COVID-19 Infodemic: Promoting Healthy Behaviours and Mitigating the Harm from Misinformation and Disinformation. *WHO*, 2020. szeptember 23. Online: www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation
- NEWMAN, Nic et al. (2021): *Reuters Institute Digital News Report 2021. 10th Edition*. Online: <https://doi.org/10.60625/risj-7khr-zj06>
- SHAO, Chengcheng et al. (2018): The Spread of Low-Credibility Content by Social Bots. *Nature Communications*, 9(1), 4787. Online: <https://doi.org/10.1038/s41467-018-06930-7>
- TANDOC Jr., Edson C. et al. (2018): Defining „Fake News”. A Typology of Scholarly Definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153. Online: <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- To Challenge Russia's Ongoing Disinformation Campaigns: Eight Years of EUvsDisinfo. *EUvsDisinfo*, 2023. július 5. Online: <https://euvsdisinfo.eu/to-challenge-russias-ongoing-disinformation-campaigns-eight-years-of-euvsdisinfo/>
- VOSOUGHI, Soroush et al. (2018): The Spread of True and False News Online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. Online: <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- WARDLE, Claire – DERAKHSHAN, Hossein (2017): *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Strasbourg: Council of Europe. Online: <http://tvrezo.info/wp-content/uploads/2017/11/PREMS-162317-GBR-2018-Report-desinformation-A4-BAT.pdf>

Jogi források

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900 rendelete (2024. március 13.) a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról. Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202400900